

september 2022

Het gentiaanven op De Stulp in Baarn valt de laatste jaren (sinds 2018) steeds droog in de zomer. Vanouds is de poel een mooie plek waar libellen en kikkers leven. Foto Pvd (zie artikel verderop over verdroging)

Agenda

- **Zaterdag 3 september**, vogeltelling op de Westdijk in Bunschoten, 09.00-10.00 uur.
- **Zaterdag 3 september**, Fête de la Nature IVN, Paleistuin tegenover Paleis Soestdijk, 11.00-16.00 uur. Meer in deze nieuwsbrief.
- **Zaterdag 3 september**, wandeling IVN Eemland door Baarnse Bos, 14.00 uur op parkeerplaats van de Paleistuin, recht tegenover Paleis Soestdijk, verzamelen bij IVN-vlag.
- **Dinsdag 6 september**, infoavond gidsenopleiding, Theresiaschool De Bilt, Gregoriuslaan 4, 20.00-21.30 uur. Ook op **14 september** in Eemnes en 29 september in Soest.
- **Dinsdag 6 september**, lezing Werkgroep Natuurlezingen Amersfoort, over het effect van te veel stikstof op de natuur door ecooloog Arnold van den Burg, Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, Amersfoort, 20.00 uur. Aanmelden niet nodig, er is plek voor 80 man. Ook online te volgen via <https://us06web.zoom.us/j/89517924263>.
- **Zaterdag 10 september**, zomeropenstelling Paleistuin tegenover Paleis Soestdijk van 11.00-15.00 uur.
- **Woensdag 14 september**, infoavond gidsenopleiding, De Schoter Wakkerendijk 60, Eemnes, 20.00-21.30 uur.
- **Zondag 18 september**, open dag Paleistuin tegenover Paleis Soestdijk, 11.00-16.00 uur.
- **Zaterdag 24 september**, aftrap Duurzaamheidweken Soest t/m 3 okt, 13.00-17.00 uur, op kinderboerderij Veenweide Vedelaarpad 53, Soest. Zie artikel in deze nieuwsbrief.
- **Donderdag 29 september**, infoavond gidsenopleiding, , 20.00-21.30 uur, Vogelzangzaal, Molenstraat 8d, Soest.
- **Zaterdag 8 oktober**, najaarsexcursie naar Leersumse Veld, onder voorbehoud. Zie pag. 5.
- **Dinsdag 18 oktober**, vergadering coördinatoren IVN-Eemland, Museum Soest, Steenhoffstraat 46, 20.00 uur.
- **Zondag 23 oktober**, open dag Paleistuin tegenover Paleis Soestdijk, 11.00-16.00 uur.

IVN viert Fête de la Nature

Wim Kok

- Op zaterdag 3 september viert IVN Eemland de natuur op de Kwekerij/boomgaard recht tegenover Paleis Soestdijk. Je vind ons aan de Amsterdamsestraatweg aan het kleine parkeerterrein achter de beukenheggen. Kom bij voorkeur met de fiets. Doe inspiratie op, verwonder je of word gewoon blij van deze prachtig gelegen groene historische locatie.
- Na jaren van verwaarlozing zijn vrijwilligers nu drie jaar bezig om deze koninklijke boomgaard, fruittuin, bloementuin, moestuin en kruidentuin nieuw leven in te blazen en daarbij de natuur te ontwikkelen. Er worden geen chemische bestrijdingsmiddelen of kunstmest gebruikt.
- Op deze natuurfestivaldag zijn er extra activiteiten voor jong en oud. De schapsherder is er met schapen en schapshonden, de imker toont haar bijen, er is een kinderactiviteit, er is een speurtocht uitgezet met vraag en antwoord, je kunt een bos bloemen plukken voor een kleine prijs, oogst van appels en peren proeven en er is een mobiele jukebox met leuke muziek. Vier Fête de la Nature! En heb je vragen, de IVN vrijwilligers geven je graag antwoord.
- We zijn open van 11.00 tot 16.00 uur. De toegang is gratis. Om 14.00 uur start op het parkeerterrein bij de ingang een wandeling door het Baarnse Bos onder leiding van IVN-gidsen.

Hete zomer op kwekerij/boomgaard

Wim Kok

● We voelen ons een beetje schuldig dat we in het droge voorjaar en deze hete droge zomer op de kwekerij een aantal keer flink water moesten geven, **kostbaar leidingwater**, om jongere planten in leven te houden. Sommige bomen en struiken vertonen **verbrandingsverschijnselen**. De grond bedekt houden tegen uitdroging is nu nog belangrijker. De druiven in de kas zijn door de hitte grotendeels verdroogd. Al doende leren we; we hebben maatregelen genomen om de kas beter te kunnen ventileren. We denken na over regentonnen en een handpomp om water uit de Praamgracht op te pompen, maar alles kost geld; eerst sparen.

● Het gaat goed met de biodiversiteit. Op Waarneming.nl locatie Baarn – Paleis Soestdijk – oomgaard, <https://waarneming.nl/locations/671232/>, vind je veel diersoorten die we hier hebben waargenomen, met name ook bijzondere insecten. Joke van Luin, Pascal Losekoot e.a. zijn hier actief. Enkele waargenomen vlinders: **koninginnenpage (ook rupsen)**, kolibrievlinder, kleine parelmoervlinder etc.

● De Egelopvang Midden Nederland in Huizen heeft onze kwekerij **goedgekeurd voor opvang van (revaliderende) egels**. In de beukenhaag aan de straatzijde zat al gaas; de twee toegangshekken aan de straat hebben we met fijn gaas (egel)dicht gemaakt. We zullen een contractje ondertekenen, waarbij we verklaren hoe we egels goed verzorgen. We hebben waterschalen en droog kattenvoer aangeschaft om jonge egels en alle egels in droge tijden wat bij te kunnen voeren. Ze vinden

dan nauwelijks regenwormen, die dieper de grond in kruipen. We maken een voederplaats. Spoedig worden de eerste egels verwacht; ze krijgen een mooi terrein. In de naastliggende beschoeide Praamgracht maken we nu twee uitklimmogelijkheden, die niet alleen voor egels dienen, maar ook voor amfibieën en ringslangen. **Als iemand nog een egelhuis over heeft, doe je ons er een groot plezier mee.**

● Jur uit Baarn heeft ons geholpen met het maken van een groot insectenhotel. **Zie foto hiernaast.**

De nieuwe tuin, de appelpunt, voor het Appelhuis.

- De **contacten met het Paleis en met de Herenboeren**, onze nieuwe burens, zijn plezierig. We buurten bij elkaar en het is gezellig. De vrijwilligers hebben het naar hun zin; het is een prachtlocatie en er waren voor hen o.a. veel bramen dit jaar. Het gaat goed met de verkoop van bloemen uit de pluktuin. De schapen komen spoedig eten van het hoge gras.
- De komende **open dagen - 3, 10 en 18 september** – kunnen bezoekers ook appels en peren proeven. We hebben veel smaken. Kom gerust buurten.

Eindelijk een regenbui; vrijwilligers schuilen in het Appelhuis.

Najaarsexcursie Leersumse Veld

Corry Heus

● Op zaterdag 8 oktober is er een excursie gepland voor leden en donateurs van IVN Eemland. Dit keer willen we wat dichterbij huis gaan rondkijken en wel bij het LEERSUMSE VELD.

● Door onder andere drukke agenda's van de werkgroepleden zijn de plannen helaas nog maar net opgestart en is alles nog onder voorbehoud, zowel data als locatie, het blijft dus nog een verrassing of het gaat lukken dit keer.

● Voor de moedigen onder jullie, aanmelden kan al!

Meld je bij Corry Heus:

excursies@ivn-eemland.nl

Altijd vermelden:

- 1/ Lid of donateur
- 2/ Telefoonnummer
- 3/ Kun je chauffeurs, hoeveel zitplaatsen beschikbaar
- 4/ Of wil je meerijden
- 5/ Kom je alleen of met meerdere personen

Aanvragen Verklaring Omtrent Gedrag

Piet van Dijk

● Onlangs is voor een aantal leden van enkele werkgroepen een VOG, een Verklaring Omtrent Gedrag, aangevraagd. De meeste hebben hem inmiddels binnen, maar een viertal mensen bleek hem nog steeds niet gehad te hebben. Voor hen, onder wie mijzelf, heb ik een nieuwe aanvraag geregeld.

● Wie alsnog een VOG wil hebben, kan die gratis krijgen door het secretariaat te mailen. **Via het landelijk bureau worden dan de kosten vergoed.** Wie zich heeft opgegeven krijgt een mail van Justis met het verzoek om in te loggen via DigiD. Dan wordt binnen enkele dagen de VOG opgestuurd. Graag ontvangt het secretariaat daarvan een kopie. Mail naar secretaris@ivn-eemland.nl.

Op jacht naar de dennenstamjager

Pascal Losekoot

- De **Gouden dennenstamjager** (*Choerades ignea*) is een roofvlieg die sinds de jaren '90 vanuit het oosten Nederland is binnengekomen. Deze prachtige, en forse vlieg jaagt vanaf zonnige boomstammen op prooien.

- Ik hoorde van het bestaan van dit insect tijdens een zoektocht naar de **Boszandloopkever** bij de Laapersheide. Een natuurvriend met wie ik op pad was vertelde dat deze in Leersum met "100% zekerheid" op de foto te zetten is. Of ik mee wilde gaan?! Omdat het zoeken naar insecten in mijn eigen omgeving uitdagender is wees ik de bijzonder sympathieke uitnodiging af.

Gouden dennenstamjager. Foto's Pascal Losekoot

Hieroglyfenlieveheersbeestje.

- Een dag later was ik bij een KNNV-inventarisatie bij de Zoom. De roofvlieg in kwestie was hier in 2021 gezien, de enige waarneming voor Soest tot nu toe. Maar helaas, ondanks dat het terrein uitstekend leek, vond ik er geen. Het beestje is natuurlijk niet voor niets zeldzaam. Gelukkig vonden we wel andere leuke insecten, zoals meerdere **Hieroglyfenlieveheersbeestjes** en een **Roodpuntbladloper** (een zweefvlieg), allebei zeldzaam.

Roodpuntbladloper.

- De dag daarop ben ik op Vliegbasis Soesterberg. Bij een van de grote bunkers, aan de Dolderse kant, ligt een stapel boomstammen. Een mooie plek voor roofvliegen, denk ik, en ja hoor, ineens zie ik er eentje. Ik schiet drie foto's, dan vliegt hij weg.

- Zonder naar de geschoten foto's te kijken, denk ik dat het een Hoornaarroofvlieg is. Pas thuis ontdek ik dat het een Gouden Dennenstamjager was! Zo snel een zeldzaam insect zoeken, dat lukt zeker niet altijd! Een dag later zit hij op dezelfde plek. Behoorlijk honkvast.

- Een vrijwel volledige gids voor de (iets meer dan vijftig) Nederlandse roofvliegen is via deze link te downloaden (PDF): <https://waarneming.nl/download/fotogidsAsilidae.pdf>. De *Choerades ignea* staat er niet in, omdat pas in 2013 is ontdekt dat deze ook in Nederland voorkomt.

Moet IVN zich uitlaten over de stikstofcrisis?

Jelle de Jong, directeur IVN

Jelle de Jong, directeur IVN. Foto IVN

- In juli kwam VVD-minister Christianne van der Wal naar buiten met het stikstofbeleid van het kabinet. Om met onze natuurkwaliteit aan de Europese eisen te voldoen dient in sommige gebieden de **stikstofdepositie met wel 75 procent** te dalen. De boeren boos! En een resolutie op het VVD-congres dat dit toch wel wat ver gaat.
- Een paar weken eerder hadden we als natuur- en milieu-organisaties een overleg met de ministers Staghouwer en Van der Wal. Christianne van der Wal was als minister voor Natuur en Stikstof net op werkbezoek in de Brabantse Kampina geweest. Ze was **duidelijk geraakt door het verhaal van de boswachter** over de vergrassende natuur, de brandnetels en de bramen en het verdwijnen van soorten.
- Ze vroeg aan de natuur- en milieu-organisaties of wij het verhaal van de natuur die onder druk staat wel voldoende vertellen. Ze was onder de indruk van de **Greenpeacebrochure** 'hoe herken je de natuurcrisis': https://www.greenpeace.org/static/planet4-netherlands-stateless/2021/08/65659977-natuurcrisisgids_18082021.pdf. De natuurorganisaties die door een VVD- minister worden aangesproken of we wel voldoende voor de natuur opkomen? Het moet niet gekker worden.
- Later werden we door o.a. Natuurmonumenten en Vogelbescherming gevraagd of we mee wilden tekenen op een persbericht waarin ze de steun uitspraken voor het kabinetsbeleid inzake stikstof. **Na enige aarzeling heb ik namens IVN meegetekend**. Wel met het risico dat we door boerenpartijen negatief bekeken worden.
- Als IVN zijn we laagdrempelig, positief en nodigen we mensen uit om te genieten van de natuur en deze volop te beleven. Dat doen we omdat we ervan overtuigd zijn dat mensen die de natuur beleven dat die er ook meer van gaan houden en er dan voor willen zorgen. Dat begrepen Jaap van Dijk en Jan Nijkamp in 1960 al en dat geldt nog steeds. Maar hebben we daarnaast een verantwoordelijkheid om Nederlanders te wijzen op de urgentie van insectensterfte en verslechterende waterkwaliteit in slootjes? **Moeten we hier meer aan doen? Of juist minder?** Geven we hier ruimte voor op onze (nieuwe) website? Of willen we mensen niet ontmoedigen? Tekenen we mee op persberichten waarin wordt aangegeven dat de natuur onder druk staat en verbeterd moet worden? Wat vinden jullie? Reacties welkom op secretaris@ivn-eemland.
- **Standpunt bestuur IVN Eemland**: wij willen geen politieke standpunten innemen en ons ook niet inlaten met politieke discussies. Onze hoofdactiviteit is educatie. We geven graag uitleg aan het publiek over de schade aan de natuur door stikstofdepositie.

Lezing over effect van stikstof op de natuur

IVN Amersfoort

● Op dinsdag 6 september geeft ecooloog Arnold van den Burg een lezing met als titel: **Wat is het effect van te veel stikstof op de natuur?** De lezing wordt gegeven in Het Groene Huis, Scothorsterlaan 21, Amersfoort en begint om 20.00 uur. Opgeven is niet nodig, de zaal kan 80 man/vrouw herbergen. De lezing is ook online te volgen via <https://us06web.zoom.us/j/89517924263>. Vragen stellen kan echter alleen live in Het Groene Huis.

● Stikstofcrisis, stikstofmaatregelen, de kranten staan er vol mee. Kan stikstof kwaad terwijl het ook volop in de lucht zit die wij inademen? Ecooloog Arnold van den Burg bestudeert de effecten van overmatig stikstof in Nederlandse natuurgebieden op diverse soortgroepen. Hij haalde het nieuws met zijn uitspraak dat het **niet '5 voor 12 is, maar al twee of drie uur'**. Op de Veluwe trof hij in de nesten van koolmezen eitjes met te dunne schalen en kuikens met pootjes als rubber. De oorzaak? Gebrek aan kalk door bodemverzuring als gevolg van een teveel aan stikstof in de natuur.

De gewone braam houdt van stikstofrijke grond en rukt dan ook overal op.

● In zijn lezing legt hij uit wat stikstof met de natuur doet en gaat hij ook in op onorthodoxe maatregelen voor herstel. Zo is hij betrokken bij het project waarbij grote delen van de Ginkel werden bekalkt met meer dan een miljoen kilo **vermalen schelpen**.

● Stikstof belandt onder andere in de natuur door regen. Een probleem dat herinneringen oproept aan de zure regen van de vorige eeuw. Toen was de regen vooral zuur door zwavel uit de fabriekspijpen.

De industrie kreeg zwavelfilters en daardoor leek de zure regen verleden tijd. Nu zijn **stikstofoxiden en ammoniak uit mest van de intensieve veehouderij het probleem**. In de grond heeft stikstof een verzurend en vermestend effect. Calcium spoelt uit en bijzondere planten die niet tegen ammoniak kunnen verdwijnen.

● Arnold van den Burg zegt dat het probleem nu actueel is doordat de verzuring uit eerdere jaren nooit is opgeruimd, de aanvoer van stikstof niet stopt, **natuurgebieden op omvallen staan** en er juridische uitspraken liggen die nu ingrijpen noodzakelijk maken. Het hoge gehalte stikstof zorgt niet alleen op de Veluwe voor problemen, het is een probleem in bijna alle provincies.

● In de lezing komt vooral het effect van stikstof op natuur aan de orde en hoe je dat buiten in de bossen en andere natuurterreinen kunt zien.

● De lezing, voor het eerst dit jaar weer live, wordt georganiseerd door Werkgroep Natuurlezings Amersfoort, een samenwerkingsverband van KNNV, IVN, Vogelwacht Utrecht en de gemeente Amersfoort.

Natuur in de Lage Vuursche: 'we zijn zo nietig'

Thijs Tomassen, overgenomen uit het AD van 23 augustus

- De natuur heeft dringend meer liefde van de mens nodig. Opwarming, droogte, overstromingen: de problemen nemen toe. Gelukkig zijn er mensen als Dorrit van den Boogaard, die zich net als haar collega's bij IVN Eemland vrijwillig inzet als natuurgids en zo probeert mensen te enthousiasmeren voor alles wat groeit en bloeit.

Dorrit van den Boogaard bij de beuken op de Stulpselaan. Foto Cees Wouda

- Vandaag neemt ze de verslaggever en de fotograaf van deze zomerserie mee het bosgebied van de Lage Vuursche in voor een zomerse avondwandeling. Natuurlijk is een laan het vertrekpunt; de beukenlaan vlak bij de 'kuil', die een opvallend weidse en majestueuze uitstraling heeft. **Aanvulling Pvd: de kuil is een afgraving voor een steenfabriekje dat van 1960 tot 1976 gevestigd was op de hoek van de Stulpselaan en de Emiliaalaan. Het kiezelrijke zand was heel geschikt voor de steenproductie.**

- „Ze zeggen weleens: deze laan lijkt op een kathedraal, want die heeft ook aan weerszijden van die massieve pilaren”, vertelt Van den Boogaard. „Wist je trouwens dat de beuk de boom van de wijsheid is? Dat is een hele mooie in deze tijd, dacht ik zo.”

Geopende ogen

- Wat meer menselijke wijsheid zou de aarde goed doen. De gids is duidelijk: „Het gaat slecht, maar we kunnen het keren als we de waarde van de natuur en dus ons bestaan meer gaan inzien. Mensen zijn vaak zo achteloos over de natuur. Ik wil juist laten zien hoe

verbazingwekkend mooi ze is. Niet door droge feiten op te lepelen, maar door de verhalen eromheen te vertellen. Het mooiste is dat je aan het einde van de wandeling ziet dat er ogen geopend zijn. Dat mensen enthousiast zijn en zeggen: dat heb ik nooit geweten!”

- Van den Boogaard kent de krachten van de natuur allang. Als kind tuurde ze in slotjes en struiken naar beestjes. Ze sloot zich aan bij een natuurclub en ging om de twee weken een dag het groen in, waarbij ze van alles leerde over flora en fauna. **De fascinatie is altijd gebleven.** „Op vakantie neem ik altijd een verrekijker mee, al is het maar om het landschap goed te bekijken. Het is bewezen: de natuur is goed voor lichaam en geest.”

- Ze wijst naar een zee van varens. „Dit zijn **adelaarsvarens**, die zie je hier veel. Varens komen al vierhonderd miljoen jaar voor op aarde, dat is niet te geloven. En er zijn veertigduizend soorten die overal groeien, behalve op de polen. Sporen ervan kunnen duizend jaar overleven. Als ik die varens zie ben ik zo diep onder de indruk. Dan denk ik: wat zijn we nietig als mens.”

Exotisch

- De **varens** doen exotisch aan. Je zou bijna denken dat je door een tropisch regenwoud loopt, maar dit is toch echt de Lage Vuursche, bij uitstek een Hollands bosdorp. Voor wilde dieren zijn die varens trouwens een dankbare schuilplaats, weet Van den Boogaard. Er loopt hier van alles: **reeën, vossen, marters**. En de **wolf**? Is die al gearriveerd? „Ja, let op! De wolf is in het voorjaar gesignaleerd op landgoed Eyckenstein, dat is maar een paar kilometer verderop.”

- Bij een gevarieerd stuk bos geeft ze een lesje in biodiversiteit. „De bedoeling is dat we dit meer gaan zien: **gelaagde stukken bos** met onderbegroeiing en diverse struiken, volgens het aloude principe van het oerbos. Die delen zijn beter bestand tegen de opwarming van de aarde, want gelaagdheid zorgt voor schaduw, waardoor andere planten in leven kunnen blijven.”

Werk aan de winkel

- Haar wandeling voert langs het **Pluismeer** en **De Stulp**. Charolais-runderen grazen hier het groen tussen de heideplanten weg, zodat die niet verdrongen worden. „Doe je niets aan heide, dan wordt het uiteindelijk bos. Dus willen we het behouden, dan is er werk aan de winkel.”

- Verderop houdt Van den Boogaard halt bij een zandheuvel. „Deze is ontstaan tijdens de **laatste ijstijd** (10.000 jaar geleden). Dan besef je weer hoe nietig we zijn, hoe oud het gebied is waar je loopt. We moeten de natuur beschermen en niet vernietigen; ze vertegenwoordigt waarde. We zitten nu te veel vast in het denkkader van alleen economisch gewin.”

- Mensen vragen haar aan het einde van de wandeling vaak: wat is de hoop? „Dan zeg ik dat de **natuur veel meer incasseringsvermogen** heeft dan we denken. Maar we kunnen natuurlijk niet eindeloos doorgaan met vervuilen.”

IVN Amersfoort actief voor de Groene GGZ

Piet van Dijk

- Het IVN Amersfoort, onze buurman, hield zondag 28 augustus een wandeling over het terrein van Zon en Schild. Het is een activiteit die past in het landelijke IVN-project **Groene GGZ (geestelijke gezondheidszorg)**.
- Samen met Nature for Health en Green Mental Health heeft het IVN de Geestelijke Gezondheidszorg in Nederland benaderd met een **voorstel om natuur te integreren in het bevorderen van de gezondheid van mensen met GGZ-problemen**. Ook GGZ Centraal, een grote GGZ-aanbieder die o.a. Amersfoort en omstreken als werkgebied heeft (bv. Zon & Schild) wil zich aansluiten bij dit grote project dat mooie kansen in zich heeft.
- Als zorgprofessional bij GGZ Centraal en tevens IVN-lid wil Ruud van Nus een bijdrage leveren vanuit de afdeling Amersfoort. **Concreet is het idee om met een nieuwe werkgroep een Groene Agenda te ontwerpen voor GGZ Centraal regio Eemland** zodat met regelmaat een natuurgerichte activiteit kan worden aangeboden. De achterban kan breed zijn, denk aan patiënten/cliënten, familie en mantelzorgers maar in voorkomende gevallen ook personeel.
- Dus bij deze doe ik een **oproep aan vrijwilligers** die het een uitdaging vinden om samen met mij iets te gaan ontwikkelen voor een bijzondere doelgroep. Heb je vragen? Bel (06-30142278) of mail mij: ruudvannus@live.nl

Start van de wandeling op het terrein van Zon en Schild in Amersfoort. Foto Pvd

- Het thema van de wandeling was **eetbare planten**. In onze Nederlandse natuur zijn bloemen, blaadjes, vruchten, stelen of wortels prima eetbaar, veel meer dan bekend is. Een paar ervan licht ik eruit, want het voert te ver om ze allemaal te noemen.

Okkernoot

(*Juglans regia*)

Bladeren: Van april tot augustus werden de grote bladeren van deze walnoot vroeger aan tabak toegevoegd. Gedroogd werden ze ook in theemelanges verwerkt.

Stam: In het april kan de sap van de walnoot als een siroop worden gebruikt. Door het sap lang te koken kan je het indikken. De siroop heeft een bitterachtige zoetheid.

Zaden: Uit de zaden kun je in september een hoogwaardige spijsolie met een nootachtig aroma persen, die goed is in salades. Je kunt de zaden ook toevoegen aan desserts, sauzen en salades of opeten als rauwe lekkernij. Geroosterd geven de zaden een bijzonder aroma voor het bakken van brood, koek en gebak. De nog groene schild van de zaden werd van juli tot augustus voor het bereiden van likeuren gebruikt.

Geneeskrachtig: De stoffen die vrijkomen van gedroogde bladeren helpen bij huidziekten. Ze zijn werkzaam tegen schimmels en bacteriën en remmen de zweetsecretie. Inwendig werden ze gebruikt als wormdrijvend middel. De walnoot is waardevol bij jicht en nierklachten en werkt cholesterolverlagend. Volgens recentere inzichten heeft de walnoot een kankerremmende werking.

Reuzenbalsemien

(*Impatiens glandulifera*)

Zaden: Van september tot oktober hebben de kleine ronde zaden van de reuzenbalsemien een verrassend lekker notenaroma. Je kunt ze rauw eten. Zowel de jongere nog zachte zaden als de uitgerijpte zwarte zaden zijn op dezelfde manier te verwerken, namelijk als notenbasis voor kruidenpasta's, in ovenschotels, burgers of gebak, of je kunt er spijsolie van persen.

Bloemen: De bloemen die bloeien van juli tot oktober zijn mild zoetig van smaak en kunnen in kleine hoeveelheden als eetbare decoratie worden gebruikt, desgewenste in dunne reepjes gesneden.

Bladeren: Van april tot juni kun je de jonge bladeren en malse scheuttoppen als groente koken. De groente blijft echter, zelfs wanneer je het kookwater veelvuldig ververst, weinig smaakvol en heeft een ruwe nasmaak. De plant is niet geschikt voor rauwe consumptie. Andere springzaadsoorten zijn op dezelfde manier te gebruiken.

Op het openbaar toegankelijke terrein van Zon en Schild bevindt zich een doolhof van buxushagen, vlakbij de kerk. Het labrynt staat symbool voor de levensweg van de mens. Het pad vol wendingen leidt naar het midden, de kern.

Grote brandnetel

(*Urtica dioica*)

Bladeren: Brandnetel is een oude groenteplant, waarvan het blad meestal als spinazie gegeten wordt. De bladeren zijn ook goed te gebruiken voor eier- en korstdeeggerechten, als smaakmaker, als basis voor groentesappen en sauzen, en

bovendien als aroma voor dranken als bier en thee. Verder kunnen van de brandnetel groentegerechten, vullingen en pesto worden gemaakt. De bekende brandnetelsoep moeten we niet vergeten. De versnipperde bladeren worden ook in kaas verwerkt.

Zaden: geroosterd of gedroogd zijn de zaden als notenuance te gebruiken. Zowel de nog groene zaden als de rijpe zaden in de herfst kunnen in kruidenkaas worden verwerkt.

Bloemknoppen: In het begin van de zomer zijn de bloemknoppen goed in salades te gebruiken.

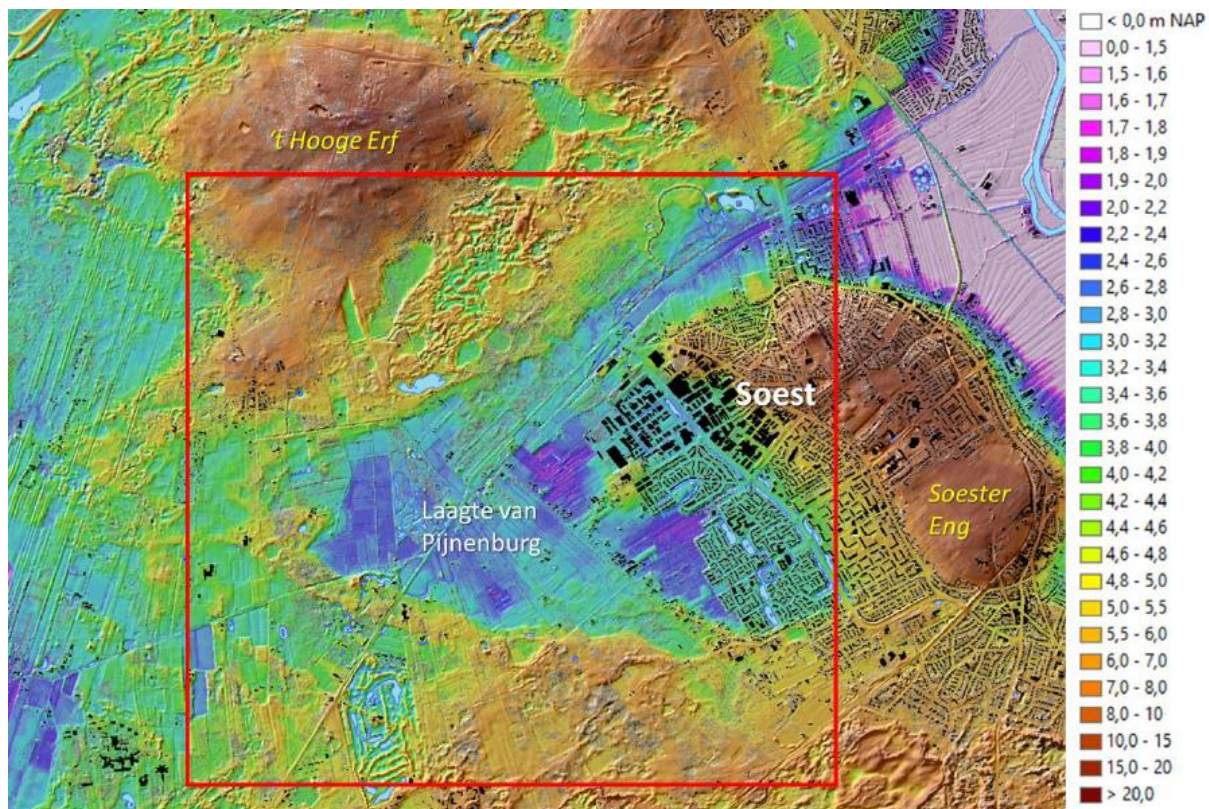
Smaak: De brandnetel heeft een spinazieachtige basissmaak, maar dan kruidiger en met meer aroma.

Geneeskrachtig: De plant wordt gebruikt bij de behandeling van reuma en spijsverteringsproblemen. De licht urinedrijvende werking werkt positief bij nierproblemen. Het wordt ook ingezet bij galklachten. Ook bij roos en vettig haar wordt de plant gebruikt.

Verdroging in de Laagte van Pijnenburg bedreigt natuur

Piet van Dijk

● De Laagte van Pijnenburg, een lager gebied aan de rand van Soest en Lage Vuursche (zie kaartje), wordt **bedreigd door verdroging**. Dat blijkt uit een recent rapport van onderzoeksbureau Witteveen+Bos, geschreven in opdracht van de provincie Utrecht en het waterschap Vallei en Veluwe. Die willen met een stelsel van maatregelen de verdroging tegengaan. Een voorlopige berekening leert dat er 445.000 euro nodig is.

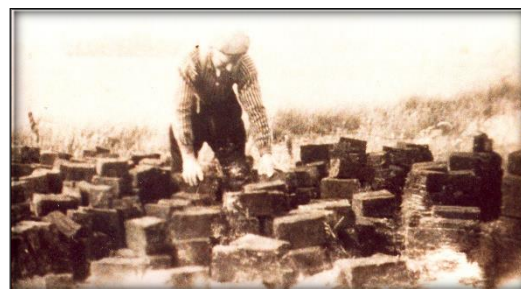

● De Laagte van Pijnenburg is een van origine **nat en venig natuurgebied**, gelegen in een laagte tegen de Utrechtse Heuvelrug. In de laagte zijn in de voorlaatste ijstijd (238-126 ka* geleden) nog enkele bulten opgestuwd door het landijs: 't Hooge Erf en de Soester Eng. De ligging van de laagte en de glaciële opstuwingen is te zien in de onderstaande afbeelding. *ka=kiloannum=1000 jaar

● In de laagte vormde zich na de laatste ijstijd (10 ka geleden) **hoogvenen**. Vanaf de 13e eeuw zijn deze ontgonnen en in de loop der tijd is het huidige cultuurlandschap ontstaan. Rond 1900 bestond de Soester Eng nog veelal uit heide en was er nauwelijks bebouwing. Aan de westflank van de Soester Eng lag een moerassig gebied (het Veen).

Inmiddels is deze vegetatie grotendeels verdwenen en bestaat dit gebied voor een groot deel uit verhard oppervlak, de woonwijken Smitsveen,

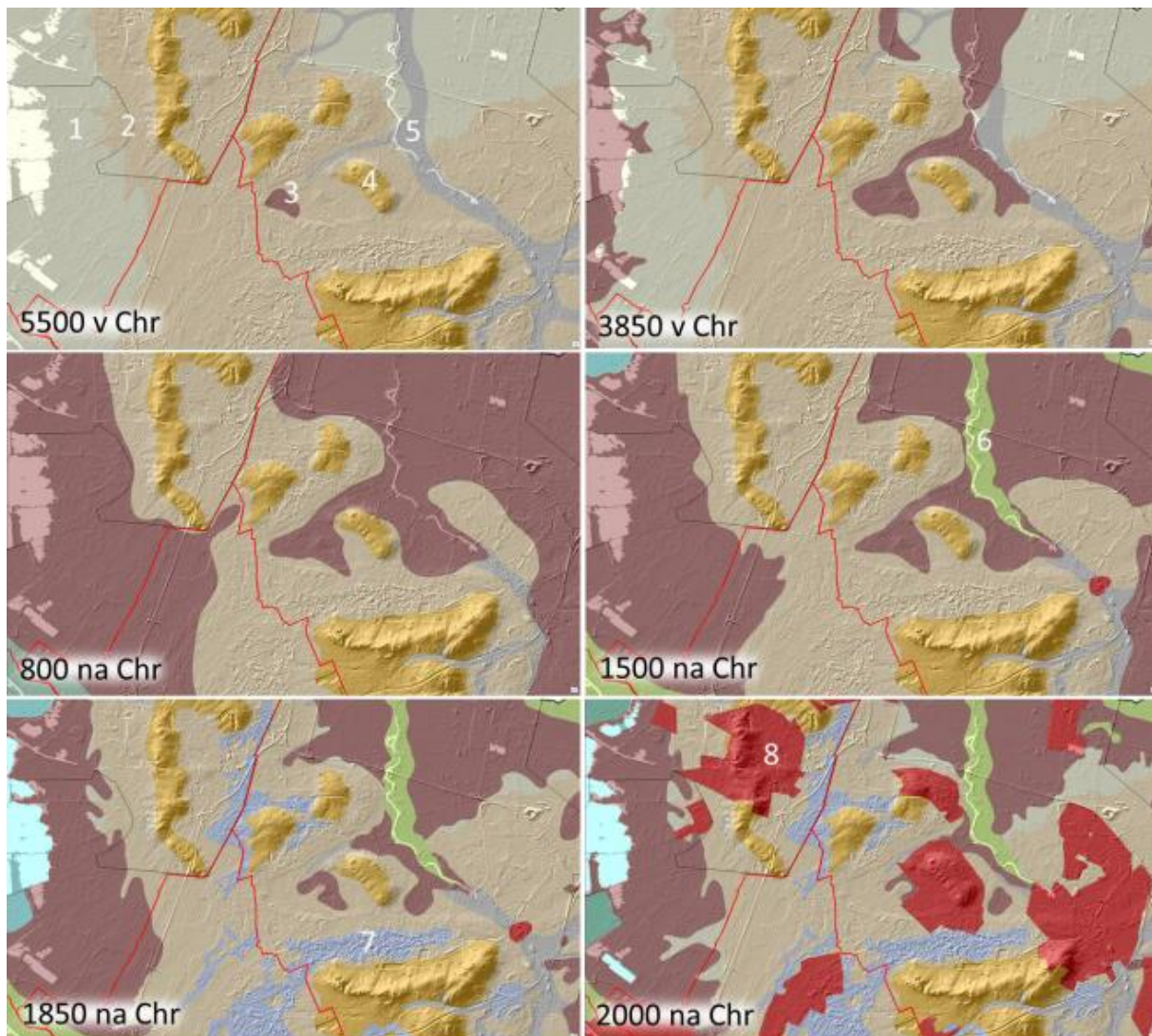
Klaarwater, Boerenstreek en Overhees. Om de gronden geschikt te maken voor landbouw en bebouwing en om de erven en landgoederen te ontwateren is een dicht netwerk van watergangen aangelegd, dat nu wordt beheerd door waterschap Vallei en Veluwe.

De laatste turfstecker in Soest in 1954: Dirk van den Heuvel. Bron: Archief Eemland

- De droge zomers van 2018-2020 hebben het besef dat het gebied te kampen heeft met flinke verdroging verder versterkt. De verdroging wordt deels veroorzaakt door het dichte netwerk van ontwateringsmiddelen, maar ook door **wegvallen van kweldruk** vanuit de hoger gelegen delen. In een [Blauwe Agenda](#) wordt een pakket maatregelen ontwikkeld om het watersysteem te verbeteren: het langer vasthouden van water, meer water infiltreren en schoner water afleveren.

- Er is in de Laagte van Pijnenburg een dicht netwerk van watergangen aanwezig, gericht op snelle afvoer van water. Dit is historisch gegroeid, eerst ten behoeve van het ontginnen van het veen, en later voor de ontwatering van landgoederen en landbouwpercelen. De Laagte van Pijnenburg **omringd wordt door hoger gelegen gebieden**, waardoor er vanuit deze hogere flanken water toestroomt naar de laagte.

Een mooi kaartje waarin de groei van het veen (de donkerpaarse vlekken) goed te zien is. De gelige heuvels zijn stuwwallen zoals de Eng (nr 4) in Soest. De rode vlekken zijn stedelijke bebouwingen. Bron: Witteveen+Bos

- In nattere perioden stroomt water via het netwerk van watergangen, in drogere perioden, als de watergangen droog vallen, gaat het via het grondwater naar de lager gelegen watergangen en wordt het dan afgevoerd. De Laagte van Pijnenburg **staat in verbinding met het Eemdal**. Er zijn weinig stuwen of dammen aanwezig, waardoor water vrij ongehinderd kan afstromen richting de Eem.

- De grondwaterstanden zakken in de zomer diep weg. In de lagere delen van de Laagte van Pijnenburg varieert de grondwaterstand van circa 1 m tot 1,25 minus maaiveld in de zomer, tot 0,2 à 0,4 m minus maaiveld in de winter. Door het dichte netwerk van ontwatering komt grondwater dat

vanaf de flanken opwelt in de Laagte **maar zeer beperkt in de wortelzones**, maar wordt grotendeels afgevoerd via de watergangen.

- Behalve de ontwatering zijn grondwateronttrekkingen, en dan met name de grotere **drinkwaterwinning Soestduinen**, van grote invloed op de lokale geohydrologie. Uit een verkennend onderzoek blijkt dat de invloed van alle aanwezige grondwateronttrekking substantieel is: van **een meter** verlaging onder de hogere delen (Heuvelrug) **tot 20 cm** verlaging in de Laagte.

- Het gebied kent allerlei **eigenaren**. **Staatsbosbeheer** heeft 938 hectare, het **Utrechts Landschap** 567 ha, **de gemeente Soest** 357 ha, **Pijnenburg** 339 ha, **ASR** 211 ha, **Paleis Soestdijk** 167 ha, **Natuurmonumenten** 130 ha, **Ewijkshoeve** 87 ha, **landgoed Vijverhof** 25 ha en **Prins Hendrikoord** 5 ha.

- **Waar zien we de verdroging?**

- Het **Gentiaanven** (een ven op een **schijnspiegel**, een slecht doorlaatbare grondlaag) staat zomers droog. De koeien die grazen op De Stulp zorgen voor **vermesting** van het Gentianenven. Daarnaast wordt de oeverzone met kwetsbare vegetatie in het Gentianenven vertrapt. De vegetatie rondom het Pluismeer en het Gentianenven kampt met de gevolgen van verzuring door stikstofdepositie. Het was vroeger groter dan het

Pluismeer, blijkt uit kaarten! Beide meertjes liggen in een **kom die is gevormd door winduitstuiving**. Het Gentianenven wordt nu gebruikt als een drinkpoel voor vee (vleeskoeien). Het vee vertrapt de oever. Door het vee te weren kan hier herstel optreden van de vegetatie.

Het Gentiaanven in februari. In de zomer staat het nu vaak droog, vergelijk met de foto op pagina 1.

- Het **Pluismeer** was een voedselarm, zuur ven omsloten door een hoogveenachtige vegetatie. In de jaren '70 is het gebied sterk achteruitgegaan door een kalkfabriek die afvalwater heeft geloosd op het ven. Het gebied is verder **achteruitgegaan door begrazing met koeien** die de bodem hebben vertrapt en het water hebben verrijkt met mest. In 1994/1995 is het ven uitgebaggerd en er wordt opgepompt grondwater ingelaten. Wel kan de oevervegetatie profiteren van aanpassing van het vegetatiebeheer. De oever is tamelijk dicht begroeid met Pitrus. Door de Pitrus te verwijderen ontstaat er een gunstig milieu voor waardevolle pioniervegetatie. In het Pluismeer kan het (winter)peil worden verhoogd waardoor 's winters meer water vastgehouden wordt. Hierdoor hoeft in de zomer minder grondwater opgepompt te worden voor peilbeheer.

Het Pluismeer.

- Het **Nonnenland**: in het gebied (+2,3 m NAP) streeft SBB naar een vochtig hooiland. Het gebied is van belang voor ringslang, padden en kikkers maar heeft last van verdroging. Het Nonnenland wordt ontwaterd door de Vuursche Wetering, terwijl SBB het water liever in het gebied houdt. Een deel is in pacht als grasland en dit wordt met drijfmest belast. Bijzonder hier zijn **parnassia**, **waterviolier** en **dwergzegge**. Ook **grote waterweegbree** en **fraai veenmos**. De peilbuizenmetingen laten zien dat het grondwaterpeil in de winter tegen maaiveld staat maar in de zomer uitzakt naar **80 tot meer dan 100 cm beneden** maaiveld. Bekend is dat in de droge zomer van 2018 en 2019 de Vuursche Beek in Nonnenland zelfs droog stond. Om het diep uitzakken van waterpeilen te voorkomen dient er **meer vernatting** plaats te vinden in Nonnenland. Daarnaast is de bodemkwaliteit in het geding door vermessing in de graslanden van het Nonnenland. Naast vernatting is namelijk ook **verschraling** nodig om hogere botanische natuurwaarden te kunnen realiseren in de graslanden.

- **Op Hees**: ongeveer de helft van dit gebied langs de Wieksloot is door Natuurmonumenten uitgegeven in reguliere pacht. Het **huidige beheer en mestgebruik** vormt een sterke belemmering voor het realiseren van grootschalig natuurherstel in Op Hees. De wens van Natuurmonumenten is om de percelen die ze in eigen beheer heeft in Op Hees te vernatten en hier vochtig schraalland te ontwikkelen met kleine zeggenvegetaties en/of kruidenrijke graslanden. Het verhindert grootschalige vernatting en verschraling van de vegetatie.

- **Soesterveen**: het Soesterveen omvat twee hoogveenrestanten met omliggende graslanden. Er zijn aanwijzingen voor matig voedselrijke kwel. Het grondwater kan het maaiveld tegenwoordig

Recente uitbreiding van het Soesterveen. De huizen staan aan de Turfstreek. Linksachter de KLM-flats, rechtsachter Smitsveen. Foto Witteveen+Bos

nauwelijks meer bereiken. De hoogveenrestanten zijn grotendeels begroeid geraakt met berkenbos of verruigd als gevolg van verdroging (ontwatering en drinkwaterwinning Soestduinen). Ook is er sprake van vergrassing met pijpenstrootje.

- **Pijnenburg**: op dit landgoed vindt onder meer verdroging plaats rond **de Binnenplaats**: de woning van eigenaar Insinger en het park eromheen. Sinds 2018 is een aantal bomen gestorven, waarschijnlijk door een combinatie van droogteschade, natschade, hitte en leeftijd. In de andere deelgebieden **Brandenburg** en **Beerz'n Veld** is er enerzijds sprake van wateroverlast (bij hevige regen) en watertekort. De naaldbomen hebben last van de droge jaren 2018-2020.

Hoofdingang naar het Binnenveld van Landgoed Pijnenburg. Door verdroging zijn hier recent veel bomen gesneuveld.

- **Vijverhof en Prins Hendrikoord**: De laatste jaren is er steeds vaker een grote variatie in regenval en de hoogte van het grondwater waardoor de bovengenoemde waarden in gevaar komen (**bomen gaan dood, het peil in de sloten en vijvers daalt te veel**). De grootste uitdaging van de eigenaar/beheerder is om deze historische waarden in stand te houden. Een hoge en stabiele grondwaterstand is daarbij van essentieel belang.

- Welke **maatregelen** worden genomen? Dat zijn er vele: **1. plaatsen van stuwen** **2. plaatsen van pompen** **3. drainagebuizen aanleggen** **4. aanpassen (uitdiepen of verondiepen) van sloten** **5. gebiedjes aanleggen voor waterberging bij regenoverlast** **6. verhogen infiltratie** **7. reductie grondwaterwinning** **8. afkoppelen regenwater** **9. verandering van grondwaterstand** **10. terugdringen landbouw** **11. planten van bomen die beter tegen droogte of juist tegen vernatting kunnen** **12. het afgraven van de toplaag zodat de grondwaterstanden dichterbij de maaiveld komen te liggen** **13. ontpacting van percelen** **14. afspraken maken met eigenaren voor natuurbeheer.**

Meer weten? Het volledige rapport van 166 blz. met tal van kaartjes is te bestellen bij de secretaris.

Hieronder een artikel dat is overgenomen van De Grote Ratelaar van het IVN Heuvelrug Kromme Rijn.

‘Zelfs één wandeling kan al voor verandering zorgen’

TEKST: BORIS LEMEREIS

IVN'er Suzanne Valkman schreef een boek over de waarde van bomen. Dit jaar kwam de derde druk uit. We spraken de auteur over haar liefde voor natuur, haar enthousiasme over IVN en natuurlijk over het boek.

“Bij afwezigheid van broertjes of zusjes waren de bomen en alle dieren mijn familie”, schrijft auteur Suzanne Valkman in het boek *Bladgoud*. Het tekent haar jeugd in Emmen, waar ze als enig kind van een alleenstaande moeder opgroeide. Haar moeder liet haar de schoonheid van de natuur zien, ze wees haar dochter op de bloemetjes die tussen de straatstenen groeiden. Ze woonden vlak bij een stuk bos. Suzanne kon er uren rondzwerven. Het was klein, maar voor een kind voelt iets al snel groot. Ze keek naar de vogels en wat ze aten, naar de insecten, ze zag hoe omgevallen bomen steeds verder werden aangevreten door schimmels en torretjes.

Het was waar haar fascinatie voor natuur ontstond. Als je in zo'n klein stukje bos al zoveel leven kon zien, wat was er dan nog meer op aarde?

De fascinatie en bewondering voor natuur hebben haar nooit meer losgelaten. Na haar middelbareschool studeerde Suzanne eerst tropisch landgebruik en daarna

biologie in Wageningen. In de daaropvolgende loopbaan hield ze zich onder meer bezig met landbouw, natuurbescherming en omgevingsbeheer. Ze deed dan onder meer voor VNG International en Kadaster International. Toen ze drie jaar geleden in contact kwam met het Wereld Natuur Fonds, boden ze haar een baan als hoofd van de afdeling bossen. Het was haar droombaan.

Intussen was ook IVN in haar leven gekomen. In 2005 volgende ze de natuurgidsenopleiding in Woerden. Ze was een actief lid en werkte bij de daaropvolgende opleiding mee als docent. Toen ze in 2015 naar Amerongen verhuisde, werd ze lid van de afdeling Heuvelrug en Kromme Rijn.

Het was in 2020 dat ze benaderd werd door klimaat specialist Reinier van den Berg en Jeanet Hamstra van Uitgeverij Zilt. Zou ze het leuk vinden om mee te werken aan een boek over bomen en bos? Ze hoefde niet lang na te denken. Als derde auteur werd Simone Groenendijk, directeur van Trees for All, aan het schrijversteam toegevoegd.

Het resultaat is *Bladgoud*, een boek van 208 pagina's waarin uitvoerig wordt ingegaan op de geschiedenis, bescherming en huidige staat van bossen. Het boek is toegankelijk geschreven, maar biedt tegelijk voldoende verdieping, ook voor mensen die al heel wat van bomen en bossen weten. Opvallende hoofdstukken van Suzannes hand zijn die over inheemse bevolking (welke invloed hebben zij op bosbescherming?) en shinrin yoku (bosbaden, een uit Japan afkomstige manier om de ontspannende kracht van het bos te ervaren). Dat eerste hoofdstuk schreef Suzanne vanuit haar ervaring met internationale natuurbescherming, het andere hoofdstuk vanuit haar ervaring als bosbadgids. Ook bespreekt ze haar ervaring als natuurgids.

In het boek bespreken jullie vier soorten waarden van bomen: de waarde voor klimaat, de functie als habitat voor flora en fauna, de mogelijkheid om te leven in en van het bos, en de gezondheidseffecten van bomen. Zijn daarmee wat jou betreft de belangrijkste waarden genoemd?

“Als je kijkt naar de waarde die het bos voor mensen heeft wel. Maar bos heeft ook een waarde van zichzelf. Eigenlijk is het heel raar dat wij er ook nog waarde aan toe gaan kennen. Wie zijn wij om dat te doen? Natuur is al

Suzanne Valkman

Foto: Mira Lee

miljoenen jaren langer dan wij op aarde en heeft het leven beter uitgevogeld dan wij, jonge mensen. Ik heb daar niets dan respect en ontzag voor.”

Waarom benoemen jullie in het boek dan toch de waarde van het bos voor mensen?

“Ik weet uit mijn rol als natuurbeschermer dat je er niet aan ontkomt om te kijken wat natuur voor óns betekent. Het is een manier om natuurbescherming te ‘verkopen’ aan een groot publiek. Ik krijg er eerlijk gezegd altijd een beetje een knoop van in mijn maag. Het voelt alsof je moet verdedigen dat je kind waarde heeft, door te zeggen dat het bijdraagt aan de werkgelegenheid voor de toekomst. Je hangt een prijskaartje aan iets wat zo waardevol en onvervangbaar van zichzelf is. Dat is altijd pijnlijk om te doen. Tegelijkertijd weet ik dat het niet anders kan. Dit is de route die we moeten nemen.”

Over het algemeen staat het er niet best voor met de bossen wereldwijd. Hoe zijn jullie met dat gegeven omgegaan in het boek?

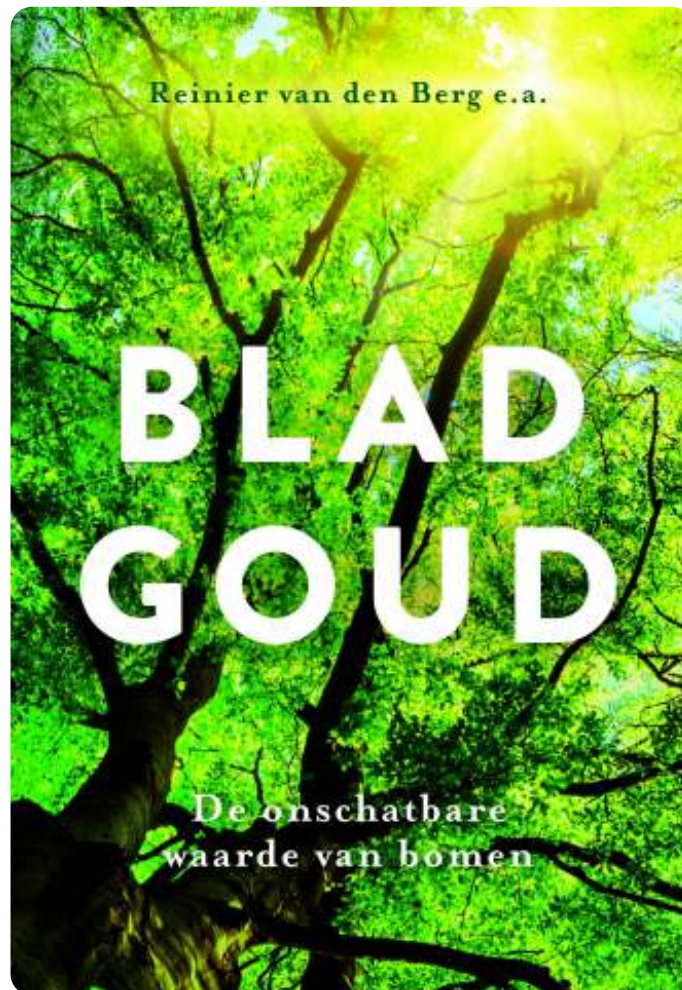
“We hebben het wel altijd over de ‘natuur beschermen’, maar inmiddels moeten we eigenlijk praten over onszelf beschermen. Achteruitgang van natuur heeft grote gevolgen voor ons. En dat terwijl we zelf de veroorzaker zijn. Ik spreek liever van ‘klimaatdisruptie’ dan van klimaatverandering: het komt door ons. Je ontkomt er niet aan om die boodschap in het boek te brengen, dus dat aspect bespreken we uitgebreid. Tegelijkertijd hebben we ons best gedaan om het positief te houden. We willen niet dat je na het lezen depressief achterblijft. We kijken in het boek ook naar wat er goed gaat. Ook voor onszelf was dat fijn. Er zijn ook heel veel dingen die goed gaan, of slechter hadden gekund.”

In jouw hoofdstukken kijk je ook naar de spirituele kant van bomen en bosbeleving. Dat is iets wat niet iedere bioloog doet.

“Ik heb van kinds af aan al ontzag voor de natuur. Als bioloog is dat ontzag alleen maar groter geworden. Ontzag voor die miljarden jaren fotosynthese op aarde, dat het eencelligen waren die zuurstof zijn gaan produceren waardoor we een atmosfeer kregen en leven mogelijk was. We weten eigenlijk nog zo weinig van de natuur. Er zijn dingen die we zintuigelijk kunnen waarnemen, maar nog veel meer dingen die we niet kunnen waarnemen. Als ik bijvoorbeeld aan de ene kant van een veld begin met grasmaaien, zendt het gras een waarschuwingssignaal uit naar de andere kant. De natuur is op zoveel manier met elkaar verbonden, daar weten wij nog maar een fractie van. Als je dat naast die spirituele kijk legt, zie ik daar een overeenkomst.”

Heb je iets aan die spirituele kant bij bescherming van bossen?

“Ik heb regelmatig met inheemse bevolkingen gewerkt. En daar kan spiritualiteit zeker een rol spelen. De bossen die in het noorden van Thailand nog overeind staan, zijn heilige bossen. Alle andere bossen zijn gekapt. Soms heeft het meer effect om te praten met geloofsinstanties, dan om met wetenschappelijke rapporten aan te komen. Als

natuurbeschermer moet je leren luisteren wat mensen beweegt om dingen te doen en te laten.”

Zie je ook een rol voor organisaties als IVN weggelegd in de natuurbescherming?

“Absoluut. IVN weet als geen ander mensen naar buiten te brengen en aan te zetten om iets te doen. Van alle natuurorganisaties die ik ken is IVN de enige die leden zo actief betreft. IVN kan de liefde voor natuur aanwakkeren, waardoor mensen inzicht en begrip krijgen hoe kostbaar en kwetsbaar het allemaal is. Hoe meer mensen dat inzien, hoe meer het belang van natuurbescherming breed gedragen wordt.”

Dus ook op regionaal niveau kan je daar als IVN'er aan bijdragen?

“Ook ogenschijnlijk kleine gebeurtenissen kunnen al effect hebben. Ik gaf op een gegeven moment een bosbad-sessie waar iemand aan deelnam die zich bij het RIVM bezighield met de omgevingswet. Tijdens de sessie vroeg ik mensen om in te zoomen op 10 vierkante centimeter natuur en te kijken wat daar gebeurt. Achteraf kwam die man van het RIVM naar me toe en zei: ‘Ik ga nooit meer een besluit nemen van achter mijn computer. Ik krijg veel meer inzichten buiten.’ Dus zelfs één natuurwandeling kan al voor verandering zorgen.”

*Bladgoud (€21,99) verscheen bij Uitgeverij Zilt.
Roots to Rise Natuurcoaching: www.rootstorise.nl*